

جمهوری اسلامی ایران
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

برنامه پرشکی خانواده و نظام ارجاع؛ چراغ راه سلامت

سند راهبردهای تبیین و حمایت از برنامه پرشکی خانواده و نظام ارجاع

مقدمه و ضرورت اجرای برنامه

سلامت و امنیت، دو نعمت بزرگ الهی و از ارکان اساسی پیشرفت و تعالی هر جامعه اسلامی به شمار می‌آیند. برخورداری از جامعه‌ای سالم، شرط لازم برای تحقق توسعه پایدار، عدالت اجتماعی و ارتقای سرمایه انسانی کشور است.

برنامه ملی «پزشکی خانواده و نظام ارجاع» به عنوان یکی از مهم‌ترین اصلاحات ساختاری در نظام سلامت جمهوری اسلامی ایران، در راستای اجرای سیاست‌های کلی سلامت ابلاغی مقام معظم رهبری (ره) و همچنین مفاد قانون برنامه هفتم پیشرفت کشور در حال استقرار و اجراست.

هدف این برنامه، گذار از نظام سلامت درمان محور و پرهزینه به سمت نظامی پیشگیری محور، کارآمد، عادلانه و مبتنی بر مراقبت مستمر از سلامت مردم است. در این برنامه، هر خانواده ایرانی دارای یک پزشک خانواده و تیم پزشکی خانواده مشخصی خواهد بود که به عنوان امین سلامت خانواده، مسئول پیگیری، مراقبت و هدایت مسیر مراقبت از سلامت و درمان ایشان در نظام سلامت است.

از آنجا که تغییر الگوی مراجعه مردم به خدمات درمانی و نهادینه‌سازی فرهنگ پیشگیری، نیازمند اعتماد اجتماعی و اقباع افکار عمومی است؛ نقش هدایتگر و اثرگذار ائمه محترم جمعه به عنوان ملجأ و پناه مردم و پیشگامان جهاد تبیین در این مسیر بسیار تعیین‌کننده است. همراهی، حمایت و روشننگری این بزرگواران می‌تواند زمینه‌ساز پذیرش اجتماعی و اجرای موفق این برنامه ملی در سراسر کشور باشد.

تعریف و چارچوب برنامه

برنامه پزشکی خانواده و نظام ارجاع، سازوکاری برای سازماندهی عادلانه و کارآمد خدمات سلامت در کشور است که بر اساس آن، هر فرد و هر خانواده‌ای در نظام سلامت دارای تیم پزشکی خانواده مشخص خواهد بود. مهم‌ترین ویژگی‌های این برنامه عبارتند از:

۱. **تعیین تیم پزشکی خانواده برای هر خانوار:** هر خانواده ایرانی در چارچوب ضوابط اعلامی، تحت پوشش یک تیم پزشکی خانواده (پزشک خانواده و مراقبین سلامت) قرار می‌گیرد و این تیم، نخستین مرجع پاسخ‌گویی به نیازهای سلامت آنان خواهد بود.

۲. **اولین نقطه تماس با نظام سلامت:** در تمامی موارد غیر اضطراری، مراجعه اولیه افراد به نظام سلامت از طریق پزشک خانواده و مراقبین سلامت انجام می‌شود. در صورت نیاز به خدمات تخصصی‌تر، ارجاع به پزشک متخصص یا فوق تخصص با نظر پزشک خانواده و در چارچوب نظام ارجاع صورت می‌گیرد.
۳. **استقرار پرونده الکترونیک سلامت:** اطلاعات سلامت هر فرد در پرونده الکترونیک سلامت، ثبت و به روزرسانی می‌شود و پزشک خانواده، مسئول پیگیری مستمر وضعیت سلامت افراد تحت پوشش خود خواهد بود.
۴. **تمرکز بر پیشگیری و مراقبت مستمر:** این برنامه با انجام آموزش خودمراقبتی، مراقبت‌های دوره‌ای مادر و کودک و گروه‌های سنی مختلف، غربالگری بیماری‌های شایع (مانند فشار خون، دیابت، بیماری‌های قلبی و برخی سرطان‌ها) و سایر اقدامات مراقبتی پایه رایگان در قالب بسته خدمت تعریف شده، از بروز یا تشدید بسیاری از بیماری‌های پر هزینه و ناتوان‌کننده پیشگیری می‌کند.

دستاوردهای برنامه از منظر عدالت اجتماعی و ارزش‌های اسلامی

اجرای برنامه پزشکی خانواده و نظام ارجاع، دستاوردهای راهبردی زیر را برای شهروندان و حاکمیت به همراه خواهد داشت:

۱. **حفظ کرامت انسانی و صیانت مالی خانواده‌ها:** جلوگیری از تحمیل هزینه‌های کمرشکن درمانی و پیشگیری از فقیر شدن خانواده‌ها به دلیل بیماری، کاهش چشمگیر پرداخت از جیب مردم از طریق ارائه خدمات مراقبتی رایگان برای مادران، کودکان و سایر گروه‌های سنی، تخصیص چهار ویزیت پایه پزشک خانواده رایگان در سال و کاهش سهم پرداختی مردم در مراجعات بعدی به پزشک خانواده، کاهش فرانشیز خدمات تخصصی و رایگان شدن خدمات بستری (در صورت رعایت مسیر ارجاع).

۲. **تحقق عدالت در سلامت:** دسترسی برابر و عادلانه آحاد جامعه، به ویژه اقشار محروم، روستایی، حاشیه‌نشین و کم‌برخوردار، به خدمات پایدار و باکیفیت سلامت، از مهم‌ترین اهداف این برنامه است. هیچ فردی نباید به دلیل فقر یا محل سکونت

از خدمات سلامت محروم بماند.

۳. **تقدم پیشگیری بر درمان:** با تحقق اصل عقلانی و شرعی «الوقایه خیر من العلاج»، شناسایی زودهنگام بیماری‌های خاموش پیش از بروز عوارض جبران‌ناپذیر، در اولویت قرار می‌گیرد. این رویکرد علاوه بر کاهش رنج بیماران، موجب کاهش هزینه‌های ملی درمان نیز خواهد شد.

۴. **پرهیز از اسراف و صیانت از بیت‌المال:** ساماندهی مراجعات، حذف تقاضاهای القایی، جلوگیری از آزمایش‌ها و تصویربرداری‌های غیرضروری و کاهش مراجعات مکرر به پزشکان متعدد، موجب مدیریت صحیح منابع عمومی و بیمه‌ای و جلوگیری از هدررفت بیت‌المال خواهد شد.

جایگاه و نقش راهبردی ائمه محترم جمعه

چنانکه اشاره شد، نهادینه‌سازی فرهنگ پیشگیری و تقدم بهداشت بر درمان و اصلاح الگوی عمومی در بهره‌مندی از خدمات درمانی، نیازمند اعتماد اجتماعی و اقتناع افکار عمومی است. بر این مبنای، نقش برجسته ائمه محترم جمعه به عنوان معتمدان مردم و پیشگامان جهاد

تبيين، بی‌بدیل و تعیین‌کننده خواهد بود.

۱. روشنگری و جهاد تبیین

- تبیین اهداف، دستاوردها و آثار مثبت برنامه، به‌ویژه در زمینه کاهش هزینه‌های درمانی و تحقق عدالت در سلامت، در خطبه‌های نماز جمعه و نشست‌های عمومی.
- تقویت اعتماد عمومی نسبت به جایگاه علمی و حرفه‌ای پزشکان خانواده و تیم‌های سلامت به عنوان امین سلامت خانواده‌ها.
- پاسخ‌گویی مستدل و آرام به شبهات و جلوگیری از شکل‌گیری شایعاتی که ممکن است موجب نگرانی یا دل‌سردی مردم شود.

۲. فرهنگ‌سازی و اصلاح الگوی مراجعه درمانی

- ترویج فرهنگ پیشگیری، خودمراقبتی و پیگیری منظم وضعیت سلامت در خانواده‌ها.
- دعوت مردم به اعتماد، همراهی و ثبت‌نام و تکمیل فرآیندهای مربوط به پزشکی خانواده.
- تأکید بر لزوم مراجعه اولیه به پزشک خانواده و پرهیز از مراجعه مستقیم و شتاب‌زده به پزشکان متخصص بدون طی مسیر ارجاع.
- تبیین این نکته که رعایت نظام ارجاع، به معنای محدودیت دسترسی نیست، بلکه موجب عدالت، نظم و کاهش هزینه‌ها برای همه مردم می‌شود.

۳. مطالبه‌گری و نظارت اجتماعی

- مطالبه مستمر از مسئولان اجرایی استان و شهرستان (استاندار، فرماندار، مدیران دانشگاه علوم پزشکی و شبکه‌های بهداشت و درمان) در خصوص تأمین زیرساخت‌ها، نیروی انسانی و اجرای دقیق برنامه.

- برگزاری نشست‌های دوره‌ای با مسئولان حوزه سلامت جهت دریافت گزارش پیشرفت کار و انتقال دغدغه‌های مردمی.
- انعکاس مشکلات و بازخوردهای واقعی مردم به مسئولان ذی‌ربط با هدف اصلاح فرآیندها و ارتقای کیفیت اجرا.

۴. محورهای پیشنهادی برای خطبه‌های نماز جمعه

- تبیین سلامت به عنوان نعمتی الهی و ضرورت صیانت از آن به عنوان وظیفه‌ای دینی.
- بیان اهمیت پیشگیری در آموزه‌های اسلامی و ارتباط آن با برنامه پزشکی خانواده.
- تأکید بر عدالت در سلامت و حمایت از اقشار ضعیف به عنوان یکی از اهداف اصلی این برنامه.

پاسخ به برخی پرسش‌ها و شبهات رایج

۱. آیا برنامه پزشکی خانواده، دسترسی مردم به پزشک متخصص را محدود می‌کند؟

خیر. هدف این برنامه، ساماندهی و عادلانه سازی دسترسی است. در صورت نیاز پزشکی، ارجاع به متخصص با اخذ نوبت از متخصص، توسط پزشک خانواده انجام می‌شود تا هم کیفیت خدمات ارتقا یابد و هم هزینه‌ها و سردرگمی مردم کاهش پیدا کند.

۲. در صورت نارضایتی از پزشک خانواده چه اقدامی امکان پذیر است؟

بر اساس ضوابط اجرایی، امکان تغییر پزشک خانواده در بازه‌های زمانی مشخص فراهم خواهد بود تا رضایت و اعتماد مردم حفظ شود.

۳. آیا اجرای این برنامه موجب افزایش مراجعات و ازدحام در سطح اول خدمات می‌شود؟

با مدیریت صحیح مراجعات، تقویت تیم‌های پزشکی خانواده و حذف مراجعات غیرضروری، بار مراجعه به صورت متوازن توزیع شده و در نهایت ازدحام در مراکز تخصصی و بیمارستان‌ها کاهش خواهد یافت.

جمع‌بندی راهبردی

استقرار نظام ارجاع و پزشکی خانواده، یک تحول بنیادین در ساختار نظام سلامت کشور و گامی مؤثر در جهت تحقق عدالت اجتماعی، صیانت از بیت‌المال و ارتقای سلامت جسمی و روانی جامعه است. همراهی، هدایت‌گری و حمایت ائمه محترم جمعه، پشتوانه‌ای معنوی و اجتماعی برای اجرای موفق این برنامه ملی خواهد بود و می‌تواند به نهادینه شدن فرهنگ صحیح سلامت در میان خانواده‌های ایرانی بینجامد. امید است با دعای خیر و راهبری این بزرگواران، گامی بلند در مسیر تحقق جامعه‌ای سالم، پویا، توانمند و برخوردار از عدالت در سلامت برداشته شود.

جمهوری اسلامی ایران
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

برنامه پزشکی خانواده و نظام ارجاع چراغ راه سلامت

ستاد اجرایی کشوری برنامه پزشکی خانواده و نظام ارجاع

iec.behdasht.gov.ir

